

SOFIA SAHAIDACHNA

DOI: 10.56898/st.15508

WYJĄTKOWOŚĆ CZŁOWIEKA W ŚWIETLE BIBLIJNEJ KONCEPCJI

Streszczenie

Człowiek jest koroną Bożego stworzenia. A jego wyjątkowość co do innych stworzeń jasno określa biblijna koncepcja. Niniejszy artykuł zawiera w sobie wyjaśnienie miejsca człowieka w Biblii, także w Bożym planie stworzenia oraz w jego misji i przeznaczeniu w świecie.

Słowa kluczowe: *biblijna koncepcja, człowiek, antropologia, grzech, serce.*

Wstęp

Pismo Święte jest słowem Bożym, jest prorocstwem, przez to musi być słuchane i wypełnione. Przede wszystkim jest to opowieść o historii Boga z człowiekiem, historia przymierza, od początku świata do jego eschatologicznej pełni. Nie może być postrzegane jako zbiór dogmatycznych stwierdzeń (o Bogu i człowieku), ale raczej jako spisane świadectwo Objawienia, które miało miejsce w historii. Oznacza to, że nic nie może być „dodane” ani „odjęte” od tego, co zostało objawione (Pwt 4,2; 13,1; Jr 26,2; Ap 22,18-19)¹.

Niniejszy artykuł prezentuje nauczanie Kościoła o człowieku w świetle biblijnej koncepcji. Metody analizy są dydaktyczne i analityczne, częściowo systematyczne. Głównym celem jest ukazanie, że tylko w świetle biblijnej koncepcji człowiek może w pełni odnaleźć siebie, swoją tożsamość oraz zrozumieć sens swojego istnienia i powołania. Antropologia biblijna bowiem jest systematyczną refleksją nad człowiekiem, jego naturą, powołaniem, historią i celem życia, opartą na Biblii, Słowie Bożym. Fundamental-

¹ Por. Papieska Komisja Biblijna, *Czym jest człowiek? (Ps 8,5). Zarys antropologii biblijnej*, Kielce 2020, nr 5-6.

nym założeniem antropologii biblijnej jest przekonanie, że między Bogiem a człowiekiem istnieje szczególna relacja, ponieważ człowiek jest stworzony na „obraz Boży” (Rdz 1,27), zbawiony przez Boga i powołany do wspólnoty z Nim².

1. Człowiek w Biblii

Człowiek zajmuje ważne miejsce w treści Biblii, a Biblia prezentuje swoistą i zwartą koncepcję człowieka³, i odróżnia jego stworzenie od stworzenia innych istot⁴. Wśród wszystkich widzialnych stworzeń tylko człowiek jest „jedynym stworzeniem na ziemi, którego Bóg chciał dla siebie”, i tylko on jest „zdolny do poznania i miłowania swojego Stwórcy”⁵.

Podstawy biblijnego nauczania o człowieku należy szukać w akcie stworzenia, opisanym w Księdze Rodzaju⁶, który stanowi fundament dla zrozumienia biblijnej koncepcji człowieka, chociaż tematy antropologiczne i elementy składowe samej antropologii biblijnej można znaleźć w różnych miejscach Biblii⁷.

Podstawą antropologii biblijnej, a więc i antropologii chrześcijańskiej, są dwa opisy o stworzeniu świata i człowieka, które otwierają księgę Rodzaju (1,1-2,4a i 2,4b-25)⁸. Od dawna dzieli się je na kapłański (Rdz 1,1-2,3) i jahwistyczny (Rdz 2-3[4])⁹.

Zawierają się w nich dwie różne koncepcje antropologiczne¹⁰. Przedstawiają one różne ujęcia stworzenia, a wraz z nim różne perspektywy teologiczne. Podkreślają odmienny porządek stworzenia: podczas gdy

² Por. A. P. Perzyński, *Włoska antropologia teologiczna: studium historyczno-dogmatyczne*, Łódź 2012, s. 208-209.

³ Por. T. Jelonek, *Problem ubóstwa w biblijnej koncepcji człowieka*, „Polonia Sacra”, 20,1(42) (2016), s. 111.

⁴ Por. E. Chat, *Człowiek a Słowo Boga*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 10 (2011), s. 9.

⁵ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, nr 356. (dalej KKK).

⁶ Por. M. Śliwiński, *Biblijne obrazy stworzenia człowieka jako fundament nauczania Jana Pawła II na temat małżeństwa i rodziny*, „Scriptura Sacra”, 20 (2016), s. 206.

⁷ Por. J. Lemański, *Człowiek jako mężczyzna i kobieta. Fundamenty antropologii biblijnej, ich źródła i konsekwencje*, „Verbum Vitae”, 39,3 (2021), s. 97.

⁸ Por. W. Chrostowski, *Kim jest człowiek? U podstaw antropologii biblijnej*, „Studia Elbląskie”, 22 (2021), s. 275.

⁹ Por. M. Klepacka, *Wizja stworzenia świata i człowieka w katechetycznym przepowiadaniu Jana Pawła II – ujęcie biblijne i patrystyczne*, „Studia Elbląskie”, 18 (2017), s. 365.

¹⁰ Por. J. Lemański, *Człowiek jako mężczyzna i kobieta. Fundamenty antropologii biblijnej, ich źródła i konsekwencje*, s. 97.

w Rdz 1 człowiek jawi się jako zwieńczenie i ukoronowanie świata, to w Rdz 2 jest on pierwszym w ogóle stworzeniem Boga. Podczas, gdy w Rdz 1 Bóg stwarza człowieka jako „mężczyznę i niewiastę”, to w Rdz 2 najpierw mówi o stworzeniu mężczyzny, a dopiero na końcu aktu stworzenia pojawia się kobieta. Różnice widoczne są również w określeniu zadania człowieka na ziemi. Rdz 1 podkreśla moment panowania, a Rdz 2 – służby. Mimo perspektyw na akt stworzenia człowieka, oba rozdziały łączy to samo rozumienie celowości stworczego działania Boga, a tym samym funkcji samego stworzenia i człowieka w nim. Mają one wspólną zasadę stworzenia w różnorodności, która oprawiona we wzajemne powiązania stanowi jedność i harmonię kosmosu¹¹. Dodatkowo – główną myślą obu opisów jest nauka o godności człowieka¹².

Księga Rodzaju ukazuje fundamentalną decyzję Boga dotyczącą człowieka: „Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. (...) Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz” (Rdz 1,26-27)¹³. Bóg mówi do siebie, a samo to sformułowanie wskazuje na szczególne znaczenie człowieka wśród stworzeń¹⁴. Przedstawiony opis opisów stworzenia biblijnych tekstów Rdz 1-2 ukazał koncepcję człowieka w rozumieniu Boga oraz miejsce człowieka w stworzonym świecie¹⁵.

Kapłańska koncepcja antropologiczna (Rdz 1,26-31) podkreśla aspekty biologiczne, posługując się pojęciami wskazującymi na różnice anatomiczne człowieka jako mężczyzny i kobiety, widząc w tym podstawę teologicznego wymogu poszanowania godności każdej osoby, niezależnie od jej płci, pochodzenia, koloru skóry czy statusu społecznego¹⁶.

Jahwistyczny opis stworzenia (Rdz 2,4b-25) mówi, że Bóg na początku stwarza człowieka, aby opiekował się później stworzonymi ogrodem Eden i zwierzętami¹⁷. Istotnym w tym opisie jest fakt, że Bóg „uformował czło-

¹¹ Por. W. Pikor, *Bóg wobec przemocy człowieka w Rdz 1-11*, „Collectanea Theologica”, 73,3 (2003), s. 13-14.

¹² Por. R. Krawczyk, *Prawa człowieka w Biblii*, „Historia i Świat”, 1 (2012), s. 7.

¹³ Por. E. Torończak, *Biblijna perspektywa decyzji podstawowej człowieka*, „Collectanea Theologica”, 78,3 (2008), s. 78.

¹⁴ Por. A. J. Najda, *Początki ekologii w Biblii*, „Studia Ecologiae et Bioethicae”, 2,1 (2004) s. 143.

¹⁵ Por. A. Oworuszko, *Człowiek i jego miejsce w świecie według biblijnych opowiadań o stworzeniu z Rdz 1-2*, „Teologiczne Studia Siedleckie”, 8 (2011), s. 66-67; 75.

¹⁶ Por. J. Lemański, *Człowiek jako mężczyzna i kobieta. Fundamenty antropologii biblijnej, ich źródła i konsekwencje*, s. 99; 114.

¹⁷ Por. s. Wronka, *Człowiek jako istota relacyjna w Piśmie Świętym*, w: *Człowiek w relacji do... Rozważania o człowieku jako istocie relacyjnej*, Kraków 2020, s. 163.

wieka z prochu ziemi” i dał mu „tchnienie życia”. I to, co było ziemią, stało się istotą żyjącą. Późniejsze natchnione refleksje będą ten fakt interpretować wskazując, że Bóg dając „tchnienie życia” przekazał człowiekowi „ducha”. Dzięki niemu człowiek jest istotą żywą, zdolnym do przeżywania uczuć, pragnień, pożądań i odczuwania głodu. On ma po prostu w sobie „ducha życia”, który nie jest jego własnością, a pochodzi od samego Boga¹⁸.

Centralnym elementem tego opisu jest ścisła relacja Boga do człowieka, których dialog dotyczy całej historii człowieka, ponieważ w jahwistycznej relacji zawiera się to, co interesuje inne księgi Biblii, a mianowicie niekończąca się „rozmowa” Stwórcy ze stworzeniem¹⁹. Ten opis przedstawia człowieka z dwóch punktów widzenia: z jednej strony jako doskonałą istotę umiłowaną przez Jahwe, z drugiej zaś jako istotę, która przez grzeszne nieposłuszeństwo wystąpiła przeciwko swemu Stwórcy i utraciła pierwotną harmonię z Nim i światem, i z tego powodu stała się słaba, ograniczona, krucha i śmiertelna. Pierwszy człowiek był doskonały i zdolny do działania, ale był samotny²⁰. Żadne ze stworzeń nie mogło być pomocą, której potrzebował człowiek, mimo że on sam nadał imiona wszystkim dzikim zwierzętom i ptakom, umieszczając je w kontekście swojego życia²¹.

Według planów Bożych kobieta, jest „pomocą”, w najszerszym znaczeniu tego słowa, dla mężczyzny (Rdz 2,18)²², „przychodzącą od Pana”. Bóg daje mężczyźnie niewiastę, „ciało z jego ciała”²³. To świadczy o gatunkowej jednorodności ciała kobiety z ciałem mężczyzny i o równości ich natur, mimo różnicy płci. Jahwistyczny opis podkreśla równość obu osób poprzez słownictwo, którego używa. Bóg przeznaczył człowiekowi całego drugiego

¹⁸ Por. J. Homerski, *Pieśń o stworzeniu człowieka. Refleksje egzegetyczno-teologiczne nad tekstem Rdz 1, 26-28 i 2, 7. 15. 18. 21-23*, „Roczniki Teologiczne”, 46, 1 (1999), s. 127-128.

¹⁹ Por. M. Klepacka, *Wizja stworzenia świata i człowieka w katechetycznym przepowiadaniu Jana Pawła II – ujęcie biblijne i patrystyczne*, s. 365.

²⁰ Por. D. Dziadosz, *Teologiczna struktura relacji o ogrodzie Eden (Rdz 2,4b-25)*, „Studia Gdańskie”, 27 (2010), s. 19.

²¹ Por. A. P. Perzyński, *Włoska antropologia teologiczna: studium historyczno-dogmatyczne*, s. 199.

²² Por. J. Jachym, *„Mężczyznę i niewiastę stworzył ich...” (Rdz 1, 27)*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 8 (1999), s. 262.

²³ Zob. „Wtedy to Pan sprawił, że mężczyzna pogrążył się w głębokim śnie, i gdy spał wyjął jedno z jego żeber, a miejsce to zapełnił ciałem. Po czym Pan Bóg z żebra, które wyjął z mężczyzny, zbudował niewiastę. A gdy ją przyprowadził do mężczyzny, mężczyzna powiedział: «Ta dopiero jest kością z moich kości i ciałem z mego ciała! Ta będzie się zwała niewiastą, bo ta z mężczyzny została wzięta». Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem” (Rdz 2,21-24). Por. KKK 1605.

człowieka, a nie samą tylko funkcję człowieka. W tekście hebrajskim „isz” oznacza mężczyznę, a „iszsza” – kobietę, która jest równoprawnym członkiem rodzaju ludzkiego. Jako współczująca i współodpowiedzialna partnerka mężczyzny (i odwrotnie), jest pocieszycielką w jego duchowej i cielesnej samotności. Ona daje mężczyźnie szczęście; z nią staje się on zdolny do wypełnienia stwórczego przykazania Boga: dawania życia²⁴.

2. Pierwszy grzech człowieka i jego skutki

Bóg jest jednocześnie Twórcą praw zakodowanych w świecie jako całości i w poszczególnych bytach, które wyraża symbol drzewa poznania dobra i zła, z którego owoców nie można jeść (Rdz 2,3). Naruszenie tych praw niesie ze sobą poważne konsekwencje²⁵.

Grzech pierwszych ludzi był nieposłuszeństwem wobec Boga i ten upadek naruszył całego człowieka: ducha, duszę i ciało. Śmierć duchowa (por. Rdz 6,3), czyli duch ludzki obumarł dla Boga (por. Rdz 6,3) i oddzielony od Ducha Bożego, zanurzył się w ciemności, pograżając się w obszarze duszy i ciała. Zagubienie wewnętrznego źródła siły powoduje w człowieku stan pustki (nicości) w świecie wewnętrznym człowieka, jako miejsce braku po Bogu, który był w nim pełnią i światłem ducha²⁶. Adam nie utrzymał się w granicach wyznaczonych mu przez Stwórcę i tak na świat wszedł grzech (Rdz 5,12). Od tego czasu karty Biblii ujawniły głęboki rozłam w zwartej i niepodzielnej osobowości człowieka²⁷.

Pierwszy grzech człowieka polegał na tym, że człowiek – kuszony przez diabła – pozwolił, by obumarło w jego sercu zaufanie do Stwórcy, i nadużywając swojej wolności, okazał nieposłuszeństwo przykazaniu Bożemu. W następstwie tego faktu każdy grzech będzie nieposłuszeństwem wobec Boga i brakiem zaufania do Jego dobroci²⁸.

Grzech jako konsekwencja zła, wprowadził do świata nieład, wdzierając się i potęgując wzajemną wrogość (Rdz 3,14-19), położył kres pierwotnej

²⁴ Por. J. Jachym, „Mężczyznę i niewiastę stworzył ich...” (Rdz 1, 27), s. 262.

²⁵ Por. s. Wronka, *Człowiek jako istota relacyjna w Piśmie Świętym*, s. 163.

²⁶ Por. E. Stawnicka, *Kondycja człowieka upadłego a problem zaburzonego dialogu*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 18 (2005), s. 241; 244.

²⁷ Por. L. Mistecka, *Biblijna wizja człowieka*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 29,5-6 (1976), s. 301.

²⁸ Por. KKK 397.

harmonii²⁹. W wyniku nieposłuszeństwa, kiedy człowiek zapragnął zdobyć całkowitą i absolutną autonomię od Tego, który go stworzył, stracił zdolność zwrócenia swojego rozumu ku Bogu Stwórcy. Według Apostoła Pawła, zgodnie z pierwotnym planem Stwórcy, rozum ludzki miał być obdarzony zdolnością swobodnego przekraczania granic poznania zmysłowego i odnajdywania wewnętrznego źródła wszystkich rzeczy – Stwórcy³⁰.

Człowiek, skażony grzechem pierwotnym, popadł w liczne błędy odnośnie prawdziwego Boga, natury ludzkiej i podstaw prawa moralnego. Doprowadziło to również i do zaniedbania osoby ludzkiej³¹. Po grzechu pierwotnym pytanie o to, kim jest człowiek, będzie stawiane wielokrotnie. Po upadku człowiek rozpoczął swoją wielką antropologiczną medytację nad samym sobą, która trwa do dziś. Człowiek nie czuje się godny, aby odpowiedzieć na wielkie Boże wezwanie³².

Grzech pierwotny jest rozumiany jako „grzech” tylko przez analogię, ponieważ różni się znacząco od grzechów uczynkowych, które popełnia każdy człowiek. Skutki „grzechu Adama” są dziedziczne. Człowiek doświadcza ich poprzez pożądlivość oraz ograniczenia rozumu i wolnej woli³³. Jak grzech Adama stał się grzechem wszystkich jego potomków? Bo cały rodzaj ludzki jest w Adamie „jako jedno ciało jednego człowieka”, czyli jest jednakowa natura ludzka. Z powodu tej „jedności rodzaju ludzkiego”, wszyscy ludzie są wciągnięci w grzech pierwszego Adama, tak jak wszyscy są zaangażowani w sprawiedliwość Chrystusa, drugiego Adama³⁴.

²⁹ Por. W. Chrostowski, *Miłość do stworzeń na kartach Biblii*, „Paedagogia Christiana”, 28,2 (2011), s. 68.

³⁰ Zob. „Albowiem od stworzenia świata niewidzialne Jego przymioty - wiekuista Jego potęga oraz bóstwo - stają się widzialne dla umysłu przez Jego dzieła, tak że nie mogą się wymówić od winy. Ponieważ, choć Boga poznali, nie oddali Mu czci jako Bogu ani Mu nie dziękowali, lecz znikczemnieli w swoich myślach i zaćmione zostało bezrozumne ich serce. Podając się za mądrych stali się głupimi” (Rz 1,20-22). Por. Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, Rzym 1998, nr 22.

³¹ Por. Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2008, nr 7.

³² Por. A. Zwoliński, *Próba określenia człowieka pracy z perspektywy katolickiej nauki społecznej*, s. 14.

³³ Por. s. Kunka, *Do kogo należy grzech pierwotny?*, „Teologia w Polsce”, 3,2 (2009), s. 229.

³⁴ Por. KKK 404.

3. Człowiek – obraz Boga

Bóg przedstawiony w orędziu biblijnym jest Bogiem – Zbawicielem, który stale zwraca się do człowieka, aby go zbawić, dać mu szczęście przez zjednoczenie ze sobą³⁵. Po upadku pierwszego człowieka „obraz” pozostał niezmienny w swojej rzeczywistości³⁶. Choć w drugim opisie nie używa się terminu „obraz Boży”, to jednak można dostrzec jego istotne elementy: zdolność do poznania siebie, doświadczenie własnego bytu w świecie, potrzebę wypełnienia ludzkiej samotności oraz zależność od Boga³⁷.

Ponieważ człowiek w swojej najgłębszej istocie jest otwarty na Boga, gdyż pochodzi od Niego i jest do Niego skierowany. Jednak jest on stworzeniem Bożym nie tylko w sposób intencjonalny, ale i obiektywny. Także pojęcie obrazu Bożego zawiera się jako idea szczególnego zbliżenia Stwórcy i stworzenia. Ze strony człowieka oznacza to zdolność do słuchania Boga i odpowiadania na Jego wezwanie. Jako osoba, człowiek jest obdarzony zdolnością do kształtowania własnego życia poprzez różne wybory moralne, aby wypełnić swoje powołanie do czynienia sobie ziemi poddaną (por. Rdz 1, 28)³⁸.

Centralna idea człowieka w Starym Testamencie zostaje wyjaśniona w perspektywie chrystologicznej. Orędzie Księgi Rodzaju zostaje na nowo zinterpretowane w Jezusie Chrystusie³⁹. Człowiek chce widzieć Boga i szuka Go, a Bóg szuka człowieka i również chce go człowieka. To jednak staje się możliwe dzięki Objawieniu Chrystusa i właśnie w Jezusie Chrystusie spotykają się Boże pragnienie, by zobaczyć człowieka i ludzkie dążenie, by zobaczyć Boga. Bo w Jezusie Chrystusie człowiek widzi Ojca, a Ojciec widzi człowieka. Bóg nie zostawia człowieka na drogach poszukiwania, wychodzi mu na spotkanie. Inicjatywa ta pochodzi od Boga, ale jest tu wzajemność poszukiwań. Człowiek podejmuje starania o poznanie samego siebie, rozpoczyna iść – kierowany siłami swego niespokojnego serca – drogą, którą Jezus Chrystus, Bóg-Człowiek, zmierza ku niemu z przeciwnej strony, aby odsłonić pielgrzymującemu na tej drodze do końca wielkość, do

³⁵ Por. T. Jelonek, *Problem ubóstwa w biblijnej koncepcji człowieka*, s. 111.

³⁶ Por. F. Dylus, *Antropologia encykliki Jana Pawła II „Redemptor hominis”*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 32,6 (1979), s. 327.

³⁷ Por. M. Klepacka, *Wizja stworzenia świata i człowieka w katechetycznym przepowiadaniu Jana Pawła II – ujęcie biblijne i patrystyczne*, s. 365.

³⁸ Por. E. Torończak, *Biblijna perspektywa decyzji podstawowej człowieka*, s. 92; 78.

³⁹ Por. A. P. Perzyński, *Włoska antropologia teologiczna: studium historyczno-dogmatyczne*, s. 217.

której został wezwany. Benedykt XVI twierdzi, że Chrystus jest prawzorem człowieka. Choć nie ukazuje samego Boga w Jego wiekuistej nieskończoności, to jest obrazem, w którym Bóg samego siebie ukazuje. Nie trzeba też tworzyć obrazów Boga, bo sam Bóg ukazał nam swój obraz⁴⁰.

W Nowym Testamencie człowiek pozostaje obrazem Boga (por. 1 Kor 11,7; Kol 3,10; Jk 3,9), jednak prawdziwym i niedościgłym obrazem Boga jest Chrystus (por. 2 Kor 4,4; Kol 1,15; Hbr 1,3). Używając pojęcia „obraz” w stosunku do Chrystusa (2 Kor 4,4; Kol 1,15), Paweł pośrednio odwołuje się do Rdz 1,26-27, gdyż Adam jest dla niego „pierwszym człowiekiem” (1 Kor 15,47) i „typem Tego, który miał przyjść” (Rz 5,14), a Chrystusa z kolei zwie „drugim człowiekiem” i „ostatnim Adamem” (1 Kor 15,47,45). On zrealizował w sobie i znacznie przewyższał wszystkie cechy obrazu Bożego widoczne w człowieku i Mądrości⁴¹.

Jezus jest doskonałym Człowiekiem, „obrazem Boga niewidzialnego” (Kol 1,15), który przywrócił synom Adama boskie podobieństwo zniekształcone przez grzech pierworodny. Ponieważ przyjęta przez Niego ludzka natura nie zniknęła w Nim, została w ten sposób podniesiona także w człowieku do najwyższej godności. On bowiem Syn Boży przez swoje wcielenie zjednoczył się w pewien sposób z każdym człowiekiem, podobnym we wszystkim oprócz grzechu⁴².

Jezus, jako obraz Ojca, objawia Go. Ten stosunek do pojęcia obrazu wyraża się w listach Pawła, choć bardziej bezpośrednio antropologicznie, że kto przyjmuje przez wiarę objawienie Chrystusa, staje się jednocześnie obrazem Jezusa, tak dzieje się przez chrzest. Odwieczne przeznaczenie Ojca odnosi się do kształtowania się na wzór Jezusa (Rz 8,29). Nowy człowiek odnawia się na obraz Stwórcy, aż do momentu, gdy Chrystus będzie wszystkim we wszystkich (por. Kol 3,11)⁴³.

Chrystus, nowy Adam, w objawieniu tajemnicy Ojca i Jego miłości, w pełni objawia, kim jest człowiek i ukazuje mu jego wysokie powołanie⁴⁴.

⁴⁰ Por. J. Chyła, *Poznanie Boga i człowieka w Obrazie Niewidzialnego*, „Verbum Vitae”, 16 (2009), s. 232.

⁴¹ Por. s. Wronka, *Chrystus najpełniejszym obrazem Boga*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 59,2 (2006), s. 89; 95.

⁴² Por. Sobór Watykański II, Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2008, nr 22. (dalej KDK)

⁴³ Por. A. P. Perzyński, *Włoska antropologia teologiczna: studium historyczno-dogmatyczne*, s. 217.

⁴⁴ Por. KDK 22.

Z prawdziwego obrazu Boga, którym jest Chrystus wyrasta bowiem prawdziwy obraz człowieka. Właśnie wtedy, gdy człowiek poznaje siebie poprzez poznanie prawdy o Bogu, teologia staje się źródłem antropologii⁴⁵.

W Prologu do Ewangelii Jana (J 1,6) spotykamy człowieka (*anthropos*) jako „obraz Boga”. Właśnie Jan Chrzciciel jest tym *anthroposem*, który otrzymuje misję świadczenia o Logosie jako świetle. Uosabia on proces rozwoju człowieka. Bóg jest autorem ewolucji człowieka do statusu *anthropos* w jego istocie. Zgodnie z teologią judaizmu, osoba nabywa status „Człowieka”, gdy przyjmuje jarzmo Tory i przykazań. Jednak Żyd wchodzi w ten status z natury. Praktycznie dzieje się to poprzez młodzieńcze wyznanie wiary i obrzęd obrzezania, czyli po akcie religijnym z natury staje się członkiem Izraela, po obrzezaniu zaś zostaje włączony do Ludu Bożego. Prowadziło to do konkretnych zmian w kondycji człowieka. Żyd zyskiwał wolność od osobistych grzechów dzięki nauczaniu Tory i proroków (zob. Ga 2,15) konieczny był w tym celu rytuał dnia Yom Kippur. Poganin w czasach przedchrześcijańskich nabywał status „obrazu Boga”, kiedy przechodził na judaizm⁴⁶.

4. Serce człowieka, jako miejsce relacji

W antropologii biblijnej Nowego Testamentu „serce” człowieka jest źródłem osobowości, świadomości i wolności, a także miejscem wyboru, bo „treść prawa jest wypisana w ich sercach” (Rz 2,15). Właśnie „serce” jest przede wszystkim zasadą życia osobowego, jak również źródłem i miejscem życia religijnego i moralnego. W tym sensie prawdziwa moralność jest moralnością „serca”, która jest wewnętrznie związana z odpowiedzialnością. Jest to efekt raczej głębokiego rozumienia nakazu: „Słuchaj, Izrelu..., będziesz miłował Pana Boga swego...” (por. Pwt 6,4-5). Ten wybór obejmuje całą osobę: serce, duszę, umysł i siły (por. Mt 22,37; Mk 12,30; Łk 10,27)⁴⁷.

Zarówno w Nowym, jak i Starym Testamencie serce jest miejscem spotkania człowieka z Bogiem, a to spotkanie realizuje się ostatecznie w ludz-

⁴⁵ Por. J. Szymik, *Obraz Boga w teologii Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*”, 44,2 (2011), s. 447.

⁴⁶ Por. M. Ichnatowicz, *Biblijny obraz człowieka na wybranych przykładach w ujęciu Bogusława Górki*, „*Pro Fide Rege et Lege*”, 83,1 (2020), s. 226.

⁴⁷ Por. E. Torończak, *Biblijna perspektywa decyzji podstawowej człowieka*, s. 86-87.

kim Sercu Syna Bożego⁴⁸, które jest źródłem ludzkiego odkupienia, wymownym znakiem Bożego miłosierdzia. Bo ofiara największej miłości w Sercu Odkupiciela przewyższa zło wszystkich ludzkich grzechów⁴⁹.

Zatem główny kierunek człowieczeństwa Jezusa Chrystusa związany jest przede wszystkim z posłuszeństwem Ojcu Niebieskiemu. Z tej racji „serce” jest miejscem, w którym kształtuje się relacja „ja” i „ty”, w nim człowiek oddaje się całkowicie Innemu i innym, i jest też miejscem, gdzie człowiek staje się pustym, ślepym i złym. A kiedy traci zdolność do szczerzej miłości, to zarazem zatracą najlepszą część swojego „serca”. I odwrotnie, w sytuacji pozytywnego wyboru fundamentalnego ludzkie „serce” chrześcijanina zostaje napełnione Duchem Świętym (por. Ef 5,18)⁵⁰. Bo Zmartwychwstały Chrystus działa w sercach wierzących mocą swojego Ducha, który jest darem w ludzkim sercu i opiekunem, ożywiającym nadzieję, jako wewnętrzny nauczyciel obecny w sumieniu i sercu. Życie chrześcijańskie znajduje swoje prawo także w osobowym działaniu Ducha Świętego, który ożywia chrześcijańskie serce. A według Jana Pawła II słowo „serce” oznacza przede wszystkim wewnętrzną tajemnicę człowieka, miejsce obecności i poznania Boga oraz zaufania do Niego. Zawiera ono w sobie, dzięki Bogu, pragnienie poznania prawdy, bo jest też jej mieszkaniem, dlatego droga do poznania prawdy jest drogą serca. Bóg ukształtował serce, zapisał w nim swoje prawo i nadal przemienia je swoją łaską. Jest ono miejscem tęsknoty człowieka za Bogiem. Grzech rodzi potrzebę nawrócenia, przemiany serca, której źródłem jest łaska Boża⁵¹. Zgodnie z przykazaniem należy kochać Boga „z całego serca, całym wysiłkiem, uczuciem, wnętrzem, wszystkimi pragnieniami i całą wolą” (por. Pwt 6,5), i służyć Mu „całym sercem” (por. Mt 4,10). Na tym polega wypełnianie Go woli, co też przejawia się w myśleniu o Nim z całej duszy i ukierunkowaniu na Niego wszelkich intencji, całym umysłem, aby wszystkimi siłami duszy i ciała wiernie Mu służyć⁵².

⁴⁸ Por. Словник Біблійного Богослов'я, Серце, за редакцією К. Леон-Дюфура, Ж. Люпласі, А. Жоржа, П. Грело, Ж. Гійє, М. Ф. Лакана, Пер. з франц. С. Мудрий, Видання друге, Жовква 2010, s.725.

⁴⁹ Por. A. Nowicki, *Symbolika serca w teologii Jana Pawła II*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*”, 44, 2 (2011), s. 403.

⁵⁰ Por. E. Torończak, *Biblijna perspektywa decyzji podstawowej człowieka*, s. 86-87.

⁵¹ Por. A. Nowicki, *Symbolika serca w teologii Jana Pawła II*, s. 398-400.

⁵² Por. T. Paszkowska, *Serce*, w: *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, red. E. Kumka, W. Michalczyk, Z. Styś, K. Synowczyk, Kraków – Warszawa 2016, s. 1786.

5. Człowiek jako dar dla innych

Człowiek jest stworzony w taki sposób, aby mógł być darem dla innych. Wszystko, co otrzymuje od Boga, jest darem (Ef 2,4-10). Stwórca daje tak hojnie, że pełnia ludzkiej natury aktualizuje się także poprzez „bezinteresowny dar z siebie samego”⁵³. A największym darem Bożym, pozwalającym człowiekowi poznać coś z istoty samego Boga, jest mądrość. Ona była w tradycji biblijnej ostatecznym celem wysiłków wychowawczych. Mądrość Boża przewyższa człowieka; nie może on jej sam pojąć, zrozumieć ani objąć (Syr 1,2-3). Mądrość posiadają tylko ci, którym została ona dana od Boga. Według Syr 1,10 są to ci, którzy kochają Boga⁵⁴.

Benedykt XVI podkreśla, jak bardzo istoty ludzkie wszystkich czasów potrzebują świadomości własnego stanu bycia w perspektywie stworzenia. Wydaje się, że nie ma na to lepszego określenia niż pokora. Istotą tak rozumianej pokory jest przyjęcie siebie jako człowieka stworzonego, i zależnego od miłości. Bóg jest miłością. Jego moc miłości prowadzi stworzenie do wyzwolenia i przewyższa miłość, którą człowiek poznaje przez doświadczenie. Tylko więc Jego miłość przemienia wszelką zależność w wolność⁵⁵.

Tradycja biblijna skłania się również ku zasadzie odpowiedzialności opartej na wolności osobistej, projektu, którego nie można od początku oddzielić od relacji ze wszystkimi innymi ludźmi, połączonymi wspólnym pochodzeniem i wspólnym przeznaczeniem (1 Kor 8,6; 1 Tm 2,4-5). Słowo Boże w sposób wolny wspiera wszystkie zdolności człowieka, który zostaje uznany za nosiciela „ducha”, upodabniającego stworzenie do jego Stwórcy⁵⁶.

W biblijnym ujęciu człowieka zasadniczą rolę spełniają dwa podstawowe wymiary ludzkiej egzystencji: wymiar osobowy i wymiar społeczny. Byt osobowy i byt społeczny są ze sobą ściśle związane. Egzystencja osobowa na poziomie osoby charakteryzuje się jej ukierunkowaniem na wspólnotę i rozwojem w niej. Osobowość ludzka jest relacją. Tylko poprzez relacje człowiek potwierdza się jako osoba, realizując siebie poprzez komunikację. Co więcej, wspólnota ludzka kształtuje się właśnie poprzez szacunek

⁵³ Por. s. Kunka, *Ewangelia ludzkiej cielesności*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej”, 58,3 (2011), s. 89.

⁵⁴ Por. J. J. Pudelko, *Wychowanie według Syracyclesa*, „Verbum Vitae”, 21 (2012), s. 88-89.

⁵⁵ Por. P. Rossa, *Teologia stworzenia w katechezie i przepowiadaniu w świetle publikacji J. Ratzingera – Benedykta XVI „Na początku Bóg stworzył...”*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 32:2013, nr 1, s. 142;145.

⁵⁶ Por. Papieska Komisja Biblijna, *Czym jest człowiek? (Ps 8,5). Zarys antropologii biblijnej*, nr 68.

i wsparcie dla osoby ludzkiej⁵⁷.

Człowiek odzwierciedla odbicie rzeczywistości samego Boga, gdyż jest obdarzony najwyższą godnością, której źródłem są wewnętrzne więzi łączące go ze Stwórcą. Powołanie człowieka jest życiem o takiej pełni, która daleko przekracza wymiary jego ziemskiej egzystencji, gdyż wiąże się z uczestnictwem w życiu samego Boga⁵⁸. Bóg zechciał pozostawić człowieka w rękach jego rady, aby z własnej woli szukał swego Stwórcy i zjednoczony z Nim dobrowolnie osiągał całkowitą i błogosławioną doskonałość⁵⁹.

Zjednoczenie z Chrystusem, który pełni wolę Ojca, prowadzi do odkrycia zbieżności planów Bożych z najgłębszymi pragnieniami człowieka i rodzi zaufanie do dobroci Ojca, który prowadzi swoich wybranych przez Ducha Świętego⁶⁰. Chrystusowe wezwanie dotyczy wszystkich, którzy pragną być Jego uczniami: „Bądźcie doskonali jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski” (Mt 5, 48)⁶¹.

* * *

Podsumowując niniejsze opracowanie, warto zwrócić uwagę, że bez względu na to, jak bardzo świat oszukuje człowieka co do jego istnienia lub celu, prawdą jest i zawsze będzie to, że człowiek został stworzony przez Boga na Jego Obraz i Podobieństwo, i to człowiek może odkryć i przyjąć czytając Biblię, czyli zagłębiając się w tę biblijną koncepcję, odnajdując swoją wyłączość w stosunku do innych stworzeń.

Chrystus jest obrazem Boga i doskonałym człowiekiem. On pojednał człowieka z Bogiem przez krzyż, mękę i zmartwychwstanie, a poprzez chrzest człowiek przyjmuje odnowienie swojego obrazu. Bo tylko łącząc się z Bogiem, człowiek może poznać sens swojego istnienia, swoje powołanie, swoją misję, swoje przeznaczenie. W relacji do drugiego człowieka, człowiek staje się darem dla innych, staje się przykładem Bożej miłości, pomocy, miłosierdzia i współczucia dla innych. „Zaprawdę, powiadam wam: Wszystko, co czyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25, 40).

⁵⁷ Por. s. Ormanty, *Człowiek jako istota osobowa w świetle antropologii biblijnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 57,1 (2004), s. 43.

⁵⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, Rzym 1995, nr 2; 34.

⁵⁹ Por. KKK 1743.

⁶⁰ Por. A. Derdziuk, *Chrystocentryzm personalistyczny*, „Roczniki Teologii Moralnej”, 56,3 (2009), s. 47.

⁶¹ Por. R. Sawicki, *Inspiracje tradycji chrześcijańskiej duchowości w praktyce kierownictwa duchowego wolontariusza*, „Studia Elckie”, 15,3 (2013), s. 335.

THE UNIQUENESS OF MAN IN THE LIGHT OF THE BIBLICAL CONCEPTION

Abstract

Man is the crown of God's creation. And his exclusivity with regard to other creatures is clearly defined by the biblical concept. This article includes an explanation of man's place in the Bible, also in God's plan of creation and in his mission and destiny in the world.

Keywords: *biblical concept, man, anthropology, sin, heart.*

BIBLIOGRAFIA

Biblia Tysiąclecia, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2003.

Chat E., *Człowiek a Słowo Boga*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 10 (2011), s. 7-26.

Chrostowski W., *Kim jest człowiek? U podstaw antropologii biblijnej*, „Studia Elbląskie”, 22 (2021), s. 261-279.

Chrostowski W., *Miłość do stworzeń na kartach Biblii*, „Paedagogia Christiana”, 28,2 (2011), s. 65-82.

Chyła J., *Poznanie Boga i człowieka w Obrazie Niewidzialnego*, „Verbum Vitae”, 16 (2009), s. 229-246.

Derdziuk A., *Chrystocentryzm personalistyczny*, „Roczniki Teologii Moralnej”, 56,3 (2009), s. 41-54.

Dylus F., *Antropologia encykliki Jana Pawła II „Redemptor hominis”*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 32,6 (1979), s. 322-328.

Dziadosz D., *Teologiczna struktura relacji o ogrodzie Eden (Rdz 2,4b-25)*, „Studia Gdańskie”, 27 (2010), s. 15-45.

Homerski J., *Pieśń o stworzeniu człowieka. Refleksje egzegetyczno-teologiczne nad tekstem Rdz 1, 26-28 i 2, 7.15.18.21-23*, „Roczniki Teologiczne”, 46,1 (1999), s. 125-137.

Ihnatowicz M., *Biblijny obraz człowieka na wybranych przykładach w ujęciu Bogusława Górki*, „Pro Fide Rege et Lege”, 83,1 (2020), s. 222-229.

Jachym J., *„Mężczyznę i niewiastę stworzył ich...” (Rdz 1, 27)*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 8 (1999), s. 259-264.

Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, Rzym 1995.

Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, Rzym 1998.

Jelonek T., *Problem ubóstwa w biblijnej koncepcji człowieka*, „Polonia Sacra”, 20,1(42) (2016), s. 111-124.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

Klepacka M., *Wizja stworzenia świata i człowieka w katechetycznym przepowiadaniu Jana Pawła II – ujęcie biblijne i patrystyczne*, „Studia Elbląskie”, 18 (2017), s. 363-375.

Krawczyk R., *Prawa człowieka w Biblii*, „Historia i Świat”, 1 (2012), s. 149-162.

Kunka S., *Do kogo należy grzech pierworodny?*, „Teologia w Polsce”, 3,2 (2009), s. 229-243.

Kunka S., *Ewangelia ludzkiej cielesności*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej”, 58,3 (2011), s. 81-97.

Lemański J., *Człowiek jako mężczyzna i kobieta. Fundamenty antropologii biblijnej, ich źródła i konsekwencje*, „Verbum Vitae”, 39,1 (2021), s. 97-118.

Najda A. J., *Początki ekologii w Biblii*, „Studia Ecologiae et Bioethicae”, 2,1 (2004), s. 143-150.

Nowicki A., *Symbolika serca w teologii Jana Pawła II*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 44,2 (2011), s. 397-405.

Ormanty S., *Człowiek jako istota osobowa w świetle antropologii biblijnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 57,1 (2004), s. 45-44.

Oworuszko A., *Człowiek i jego miejsce w świecie według biblijnych opowiadań o stworzeniu z Rdz 1-2*, „Teologiczne Studia Siedleckie”, 8 (2011), s. 65-75.

Papieska Komisja Biblijna, *Czym jest człowiek? (Ps 8,5). Zarys antropologii biblijnej*, Kielce 2020.

Paszkowska T., *Serce*, w: *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, red. E. Kumka, W. Michalczyk, Z. Styś, K. Synowczyk, Kraków – Warszawa 2016, s. 1785-1792.

Perzyński A. P., *Włoska antropologia teologiczna: studium historyczno-dogmatyczne*, Łódź 2012.

Pikor W., *Bóg wobec przemocy człowieka w Rdz 1-11*, „Collectanea Theologica”, 73,3 (2003), s. 11-31.

Pudełko J. J., *Wychowanie według Syracyclesa*, „Verbum Vitae”, 21 (2012), s. 83-104.

Rossa P., *Teologia stworzenia w katechezie i przepowiadaniu w świetle publikacji J. Ratzingera – Benedykta XVI „Na początku Bóg stworzył...”, „Tar-*

nowskie Studia Teologiczne”, 32,1 (2013), s. 136-147.

Sawicki R., *Inspiracje tradycji chrześcijańskiej duchowości w praktyce kierownictwa duchowego wolontariusza*, „Studia Elckie”, 15,3 (2013), s. 335-347.

Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2008, s. 580-629.

Sobór Watykański II, Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2008, s. 824-981.

Stawnicka E., *Kondycja człowieka upadłego a problem zaburzonego dialogu*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 18 (2005), s. 237-246.

Szymik J., *Obraz Boga w teologii Josepha Ratzingera/Benedykta XVI*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 44,2 (2011), s. 435-449.

Śliwiński M., *Biblijne obrazy stworzenia człowieka jako fundament nauczania Jana Pawła II na temat małżeństwa i rodziny*, „Scriptura Sacra”, 20 (2016), s. 205-224.

Torończak E., *Biblijna perspektywa decyzji podstawowej człowieka*, „Collectanea Theologica”, 78,3 (2008), s. 77-93.

Wronka S., *Chrystus najpełniejszym obrazem Boga*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 59,2 (2006), s. 85-96.

Wronka S., *Człowiek jako istota relacyjna w Piśmie Świętym*, w: *Człowiek w relacji do... Rozważania o człowieku jako istocie relacyjnej*, Kraków 2020, s. 161-192.

Zwoliński A., *Próba określenia człowieka pracy z perspektywy katolickiej nauki społecznej*, „Szkoła-Zawód-Praca” 16 (2018), s. 13-27.

Леон-Дюфура К., Люпласі Ж., Жоржа А., Грело П., Гійє Ж., Лакана М. Ф., Серце, w: *Словник Біблійного Богослов'я*, пер. з франц. С. Мудрий, вид. 2, Жовква 2010, s. 725-727.

Sofia Sahaidachna - Absolwentka KUL Lublin, specjalizacja: teologia moralna.

